

Kamil PARIN

Öğr. Gör., Kastamonu Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi,
Kastamonu, Türkiye (kparin@kastamonu.edu.tr) ORCID: 000-0002-4529-4589

**Yitik Vatanın Feryadı: Yılmaz Gürbüz'ün *Balkan Acısı* Romanında
Türkçülük Fikri**

Özet

93 Harbi olarak da bilinen 1877–1878 Osmanlı Rus Savaşı ile Osmanlı İmparatorluğu, Balkanlarda gücünü yitirmeye ve akabinde toprak kaybetmeye başlamıştır. Ardından Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile Rumeli neredeyse tamamen elden çıkmış, Balkan milletleri bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Balkan Savaşları sırasında Türkler, deyim yerindeyse millî felaket ve buhran yaşamış, yoğun baskı ve zulme maruz kalmıştır. Bu olumsuzluklar Türk milletinin hafızasında derin yaralar açmış, travmaya sebep olmuştur. Söz konusu acılar, birçok edebî esere de konu edilmiştir. Bu eserlerden biri de *Balkan Acısı* romanıdır. Romanda, Balkanların acı kaybının yarattığı buhran, felaketin izleri, maruz kalınan zulümler açık bir şekilde kendine yer bulmuştur. Bununla birlikte Osmanlı'yı düştüğü durumdan kurtarmak, eski günlerine geri döndürmek için modernleşmenin yanında ortaya çıkan Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük fikir akımları -bilhassa Türkçülük-romana yansımıştır. *Balkan Acısı*'nda da bu fikir akımlarının Osmanlı'daki seyrine benzer bir yol izlenmiş, Osmanlılık ve İslamcılık başarısız olunca Türkçülüğün tek çare olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmada yukarıda bahsi geçen konular ele alınmış, romanın düşünce zeminin oluşturan Türkçülüğe dair yansımalar ortaya koyulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, Yılmaz Gürbüz, roman, Balkanlar, Türkçülük.

Kamil PARIN

Lecturer, Kastamonu University, Turkish Education Execution and Research Center
(kparin@kastamonu.edu.tr) ORCID: 000-0002-4529-4589

**The Cry of the Lost Homeland: The Idea of Turkism in Yılmaz
Gürbüz's Novel of *Balkan Acısı***

Abstract

With the Ottoman-Russian War of 1877-1878, also known as the 93 War, the Ottoman Empire began to lose its power in the Balkans and subsequently to lose territory. Then, with the Tripoli and Balkan Wars, Rumelia was almost completely lost, and the Balkan nations declared their independence. During the Balkan Wars, the Turks, so to speak, experienced national debacle and depression, and were exposed to intense oppression and persecution. These negativities left deep wounds in the memory of the Turkish nation and caused trauma. The suffering in question has also been the subject of many literary works. One of these works is the novel of *Balkan Acısı* (Balkan Misery). In

the novel, the depression caused by the painful loss of the Balkans, the traces of the debacle and the persecutions which were suffered have clearly found their place. However, the ideas of Ottomanism, Islamism, Turkism - especially Turkism - that emerged alongside modernization in order to save the Ottoman Empire from its situation and return it to its old days, were reflected in the novel. In the novel of *Balkan Acısı*, a way similar to the course of these currents of thought in the Ottoman Empire was followed, and it was emphasized that Turkism was the only solution when Ottomanism and Islamism failed. In this study, the above-mentioned issues are discussed and reflections on Turkism, which constitutes the thought ground of the novel, are revealed.

Keywords: Turkish literature, Yılmaz Gürbüz, novel, Balkans, Turkism.

Giriş

Balkan Yarımadası; Türkiye'nin Avrupa bölümü, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Makedonya, Yugoslavya Federasyonu, Karadağ, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Transilvanya ile Romanya'nın Eflak ve Boğdan bölgesini içine alan topraklardan oluşur [1, s. 3]. Osmanlı Devleti, yaklaşık beş yüz yıl bu topraklara hükmetmiş, 14. yüzyıldan itibaren Asya'dan, Anadolu'dan gelen Türklerle bu bölge vatanın bir parçası haline gelmiştir. "Her şeyden önce Rumeli veya Balkanlar olarak adlandırılabilir bu coğrafi bölge (Bulgaristan, Yunanistan (Batı Trakya), Yugoslavya, Arnavutluk, Avusturya, Macaristan ve Romanya'nın bir kısmı) asırlar içerisinde Türk mimari eserleriyle, Türk kültür ve sanatıyla, Türk'ün güzel Türkçesiyle, Türk gelenek ve görenekleriyle, inançlarıyla bezenmiş, bu bölgenin ayrılmaz unsurları olmuşlardır. Özellikle, başta Edirne olmak üzere Balkan coğrafyasında Üsküp, Selanik, Saraybosna, Prizren, Priştine, Sofya, Belgrad, Filibe, Manastır, Vardar Yenicesi, Serez ve Kalkandelen gibi Rumeli şehirleri birer kültür merkezi haline gelmiştir. Bu şehirler, asırlarca Türk kültürünü besleyip büyüten, yaşatan gürül gürül pınarlar olmuşlardır" [2, s. 81]. Yüzyıllarca Osmanlı hâkimiyeti altında barış içinde yaşayan Balkanlarda, Osmanlı'nın zayıflamaya başlamasıyla birlikte iç karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin zafiyetinden yararlanmak isteyen Balkan milletleri, Batılı büyük devletlerin teşvikiyle bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamış; sonuç itibarıyla Osmanlı, Balkanlarda büyük toprak kayıpları yaşamıştır.

"Osmanlı devletinin içine düştüğü bu kötü durumdan ilk istifade eden devlet, İtalya olmuştur. İtalya 28 Eylül 1911'de verdiği bir ultimatomla Trablusgarp'taki tebaasına kötü muamele edildiğini ileri sürerek Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş, kıyı boyunca da bazı şehirleri işgal etmiştir. Ancak Mustafa Kemal, Enver ve Fethi Bey gibi bir avuç gönüllü Türk subayı, yerli halkı teşkilatlandırarak İtalyan kuvvetlerinin iç kısımlara ilerlemesini engellemişlerdir. Güçlü bir direnişle karşılaşan İtalya; Osmanlı

Devleti'ni barışa zorlamak amacıyla, bir taraftan Arnavutluk isyanını desteklemiş, diğer taraftan, Oniki Ada'yı işgal ederek Çanakkale Boğazı'nı abluka altına almıştır. Bu sırada Balkanlarda durumun gittikçe gerginleşmesi ve iç bunalım sebebiyle, Osmanlı Devleti barış yapmak zorunda kalmıştır. İtalya ile yapılan Uşi Antlaşması ile Trablusgarp İtalya'ya terkedilmiş, Oniki Ada da geçici olarak İtalya'ya bırakılmıştır. Trablusgarp Savaşı'ndan daha önemli kayıplara yol açan Balkan Savaşları, Osmanlı devletinin iç ve dış olaylar sebebiyle güç durumda bulunduğu bir sırada patlak vermiştir" [3, s. 100-101]. "Bu savaşların sonunda, Balkan devletleri ile ayrı ayrı barış anlaşması imzalayan Osmanlı Devleti; İstanbul ve Trakya'daki küçük bir toprak parçası dışındaki Balkanlardaki bütün topraklarını kaybetmiştir. Sonuçta Osmanlı Devleti ağırlığı, Anadolu ve Ortadoğu'daki Arap vilayetlerinde olan bir Asya devleti durumuna düşmüştür. Ayrıca Balkan Savaşları'nda özellikle Makedonya ve Trakya'da on binlerce Türk katledilmiş, yüz binlercesi, topraklarını ve evlerini bırakarak elde kalan topraklara göç etmek zorunda kalmıştır" [3, s. 102]. "İmparatorluğun varlık sebebi olarak değerlendirilen Balkanların kaybı, imparatorluğun coğrafya, kimlik ve nüfus yapısını değiştirmiştir. Tarihî vatan olarak görülen toprakların yitirilmesi, milletin topraktan ziyade devletle özdeşleştirilmesi gibi patolojik bir durum yaratmıştır. Devlet, milliyetçiliğin belirleyeni olarak kimliğin inşasında önemli bir rol oynamıştır" [4, s. 42]. Balkan Savaşları, Türklerin o güne kadar yaşadığı en büyük felakettir; sonuçlarıyla toplum üzerinde derin izler ve yaralar bırakmış, millî buhrana sebep olmuş bir vakıadır. Diğer taraftan da Türkçülük temelleri üzerine kurulacak olan ulus devlet yolunda bir dönüm noktası da teşkil etmektedir.

Osmanlı Devleti'ni düştüğü durumdan kurtarmak için modernleşme çabalarının yanı başında tekrar eski gücüne kavuşturmak ve milliyetçiğin imparatorluğun bütünlüğüne zarar vermesini engellemek için ortaya bazı fikir akımları atılmıştır: Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük. İlk olarak, bir Osmanlı milleti yaratarak devleti ayakta tutmayı amaçlayan 'Osmanlıcılık' fikri hayata geçirilmiştir. Osmanlıcılık siyaseti, devleti bütün olarak bir arada tutmayı başaramayınca çare İslamcılık fikrinde aranmıştır. Hristiyan tebaanın isyan edip bir Osmanlı'dan ayrılmasıyla birlikte kalan Müslümanlar ile devlet ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Fakat Arnavutların ve Arapların isyan etmesiyle bu düşünce de devleti kurtarmaya yetmemiştir. Nihayetinde, son çare olarak Türkçülüğe başvurulmuştur. Bu yönüyle bakıldığında Osmanlı'da Türkçülük, devleti kurtarmak için son kertede başvurulan bir düşüncedir. Bu üç farklı akım, farklı millet tanımına, farklı coğrafya anlayışına sahiptir. Ayrıca, Osmanlıcılık da İslamcılık da

milliyetçilik ideolojisi sonucunda ortaya çıktığından, bu fikir akımlarının etkisiyle atılan her adımın arka planında milliyetçilik fikri görülür. Şimdi kısaca bu fikir akımlarına değinelim.

Osmanlı Devleti’ni, bir bütün olarak tutmak için ortaya atılan ilk hareket ‘Osmanlıcılık’ siyasetidir. İttihad-ı anasır şeklinde karşılık bulan Osmanlıcılık, imparatorluk içerisinde yaşayan milletleri, bir Osmanlılık üst kimliğinde bir arada tutma siyasetidir. “II. Mahmut zamanında başlayıp, Ali ve Fuad Paşalar zamanında zirve noktasına ulaşan bu siyasetin esasları, Osmanlı memleketindeki Müslim ile gayrimüslim ahaliyi aynı hak ve vazifelerle mücehhez kılarak aralarında tam manasıyla eşitlik tesis etmek ve din ve nesep ihtilafına bakmaksızın ayrı milletleri birbirine karıştırarak Amerikan milleti gibi yeni bir Osmanlı milleti inşa etmeyi” [5, s. 16]. “19. yüzyılın ilk yarısında daha çok bir idari tedbir pratiği olarak doğup gelişen Osmanlıcılık, ayrılıkçı hareketlerin kötü idareden neşet ettiğini, dolayısıyla iyi bir idare ile önlenebileceğini varsayan bir iyimserliğin ürünüydü. Modern merkezî devlet, bürokrasi tarafından yapılandırılırken, devlet-tebaa ilişkileri ve aynı zamanda Osmanlı, devlet ve vatan gibi kavramların anlamları da dönüşüme uğramıştı. Kendisi ile tebaası arasındaki aracı kurumları ortadan kaldıran devlet, çeşitli işleri uhdesine alarak bunları bir devlet hizmeti formuna sokmuş ve tebaa ile doğrudan temas kurmaya başlamıştı. 1829 Kıyafet Kanunu, Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, 1864 Vatandaşlık Kanunu gibi Osmanlıcılığın ilk dönemine ait belgeler değişen devlet-tebaa ve devlet-fert ilişkilerinin göstergesidir. Artık vatan kavramı insanların yaşadığı köy veya kasabayı değil bütün Osmanlıların müşterek vatanını ifade ediyordu. Osmanlı olmak artık sadece bir hanedana veya yönetici seçkin bir gruba mahsus bir ayrıcalık olmaktan çıkarak bütün vatandaşların paylaşması arzu edilen müşterek bir aidiyet haline geliyordu” [6, s. 54–55]. “Hürriyet, musavat, uhuvvet ve adalet dövizleriyle birlikte ilan edilen II. Meşrutiyet, Osmanlıcılık siyasetinin zirve noktası olmuştur” [6, s. 56]. “Osmanlıcılık iyi işlenmiş bir resmi ideoloji mevkiine yükselememiş; gerçek manada romantik bir edebiyata, bir tarih tasavvuruna, eğitimsel süreçlere sahip olamamıştır. Osmanlıcılık hiçbir zaman bu tarz psikolojik ve ideolojik unsurlarla desteklenmemiş, desteklenmemiştir” [6, s. 57]. Sonuç olarak Osmanlıcılık, yaşanan toplumsal gelişmeler, savaşlar, isyanlar nedeniyle başarısızlığa uğramış ve yeni arayışlara girilmiştir.

19. yüzyılda iktidarın dağılma tehlikesine karşı geliştirdiği ikinci bir siyaset biçimi ‘İslamcılık’tır. Osmanlıcılık siyasetinin Hristiyan tebaanın ayrılmasını engelleyememesi üzerine çare, İslamcılıkta aranmıştır. “İslamcılığın zihinlerdeki ilk çağrışımı İttihad-ı İslam, yani bütün Müslümanların birleşmesidir. Kemal Karpat, İttihad-ı İslam’ı 19. yüzyıl

reformlarıyla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî, toplumsal ve kültürel bir dönüşüm geçirmesi, Müslüman orta sınıfların ortaya çıkışı, Batılılar ve Rusya tarafından işgale uğrayan bölgelerdeki Müslümanların, destek ve meşruiyet aramak gibi sebeplerle yüzlerini Hilafet merkezine çevirmeleri, işgal altındaki bölgelerden Osmanlı topraklarına gerçekleşen Müslüman göçleri ve Panslavizm'e karşı oluşan tepkiler gibi gelişmeler etrafından ele almaktadır" [6, s. 144].

"Türkçü cepheden İslamcılığa yönelen ilk dikkat, ilk tanımlama çabası Yusuf Akçura'dan gelmiştir. Akçura, İslamcılığı Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarma projeleri dâhilinde ele alır ve kronolojik bir sırayı takip ederek Osmanlılık siyasetinin başarısızlığı üzerine Avrupalıların Panislamizm adını verdikleri İslamiyet politikasının ortaya çıktığını yazar. Bu yeni politikayı 'Hakk-ı Hilafet'in Devlet-i Osmaniye hükümdarında olmasından istifade ederek, bütün İslamları hükümet-i mezkure idaresinde siyaseten birleştirmek' şeklinde tanımlar" [6, s. 146]. "*Üç Tarz-ı Siyaset*'te her siyasetin imkânlarını yoklayarak fayda ve zararlarının muhasebesini yapan Akçura, ittihad-ı İslam siyaseti için de bir imkân, fayda ve zarar tablosu hazırlar. Ona göre İslamiyet, İslam dünyasının pek çok yerinde hâlâ Müslümanlar için en temel ve güçlü kimlik tayin edici unsurdu. İslamiyet'in bu vasfından faydalanarak Osmanlı Devleti'nin idaresindeki Müslümanlar, Osmanlı milletine kıyasla daha sıkı bir bağla birleştirilebileceği gibi, Osmanlı padişahının İslam dünyasının büyük kısmı tarafından halife olarak tanınması, bütün Müslümanların birleşmesinden doğacak büyük bir topluluğun vücuda getirilmesini mümkün kılabilirdi. Lakin Osmanlıcılığa göre daha geniş bir proje olan İslamcılık, kısmi dahili engellerin yanında ciddi harici engellerle karşı karşıyaydı. İslam devletlerinin hepsi Hıristiyan devletlerin nüfuzu altındaydı ve hemen hemen bütün Hıristiyan devletler Müslüman tebaaya sahipti" [6, s. 148]. İslamcılık fikri de Arnavutların ve Arapların isyanı ile birlikte zaafa uğramış, Osmanlıcılık gibi başarısızlık ile sonuçlanmış bir düşünce akımıdır. Nihayetinde en son başvuru - başvurulmak zorunda kalınan- düşünce akımı 'Türkçülük' olmuştur.

"İlmî ve kültürel bir yönelim olarak ortaya çıkan Türkçülük, siyasî bir proje ve alternatif olarak *Üç Tarz-ı Siyaset*'te tasarlanmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki siyaset tarzlarını isimlendirip; tasnif, tayin ve tahlil etmesi bakımından eser bir ilk olma özelliğini taşımaktadır" [6, s. 38]. *Üç Tarz-ı Siyaset*, Yusuf Akçura tarafından 1904 yılında Ali Kemal'in Kahire'de çıkardığı *Türk* adlı dergide yayımlanmıştır. "Akçura, *Üç Tarz-ı Siyaset*'te, kronolojik bir sıra takip ederek Osmanlıcılık ve İslamcılık siyasetlerinden sonra 'ırk üzerine müstenid bir Türk milliyet-i siyasiyesi husule getirmek' fikrinden bahseder ki eser şöhretini büyük ölçüde bu bahse borçludur.

Akçura, bu üç siyasetten hangisine taraftar olduğunu doğrudan ifade etmeyerek objektif kalmaya dikkat etmiştir, fakat bilhassa eserin son kısımlarında Türkçülüğe eğilimini gizlememiştir” [6, s. 39]. Yine “*Şura-yı Ümmet*’teki yazılarında milliyet duygusunun siyasi gücünü ısrarla belirtmesi, *Osmanlı Saltanatı Kurumları Tarihine Dair Bir Deneme*’sinde milliyetçilik duygusuyla ayaklanan Hristiyan unsurlara özyönetimlerini kurmalarına izin verilmesini istemesi, *Üç Tarz-ı Siyaset*’te İslamiyet’in, içinde milliyetlerin ‘tahaddüsünü kabul edecek şekilde’ değişmesini talep etmesine dayanarak onun eğiliminin Türkçülükten yana” [7, s. 91] olduğunu söylemek mümkündür.

“Türkçülüğün organizasyon kabiliyetini arttırarak kitleselleşmesi ve hem iktidarın, hem de kamuoyunun onayına mazhar olması Balkan Savaşları’ndan sonradır. Batı düşüncesi ve bilimi zihnî/epistemik bir dönüşüme zemin hazırlamış, 93 Harbi ve Balkan Savaşları gibi facialar toplumsal bilinç üzerinde sarsıcı tesirler icra etmiş, ‘anâsır-ı Osmaniye’ içerisinde Türklerin perişan durumunun dikkat çekmeye başlamasıyla birlikte Türklere ve Anadolu’ya karşı bir ilgi uyanmış, Türkoloji’nin de etkisiyle bu ilgi giderek kültürel bir milliyetçiliğe dönüşmüştür” [6, s. 23]. Bu dönüşümde özellikle Avrupa’daki Türkoloji çalışmalarıyla Rusya’dan gelen aydınların etkisi büyüktür.

Ayrıca Ziya Gökalp’ın ifade ettiği üzere [8, s. 43] milletlerin buhranlı günleri, ülkelerin yaratılış günleridir. Milli felaketlerin milletleri kendine getirecek bir uyarıcı fonksiyonu vardır. İşte Balkan Savaşları, bu türden bir felakettir. Balkan Savaşlarıyla birlikte imparatorluğun Türk unsurunun çoğunlukta olduğu bir devlet haline gelmesi, Türkçülüğe yönelişi hızlandırmış; Türkçülük belirgin bir siyaset olarak yerini almış, yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerini oluşturmuştur.

Balkanların kaybının toplumda ve devlette yarattığı etkiyi, Balkanlardaki zulmün ortaya çıkarttığı tarifi zor olan acıyı; bunlarla birlikte ortaya çıkmaya başlayan Türkçülük hareketini, fikir akımlarını tarihi metinlerden öğrenilebileceği gibi edebî metinlerden de öğrenmek mümkündür. Özellikle roman; bu türden sosyolojik, tarihi, kültürel, siyasi vb. malzeme bolca malzeme verebilmektedir. Yılmaz Gürbüz’ün 1975 yılında kaleme aldığı *Balkan Acısı* romanı da Balkanları, Balkanlarda Türklerin maruz kaldığı acıları, Balkan Savaşlarının acı sonuçlarını, Türkçülük arka planıyla ele alan bir edebî metindir.

***Balkan Acısı* Romanında Türkçülük Fikri**

Osmanlı Devleti’nin küllerinden doğan Türkiye Cumhuriyeti’nin banisi Mustafa Kemal başta olmak üzere, kurucu kadronun çoğu Balkan

kökenlidir. Dolayısıyla yeni kurulan devletin kurucularında Balkanlar, ayrı bir yer tutmaktadır. Feroz Ahmad da [9, s. 113] bu bahse dikkat çekerek, Cumhuriyet'in Balkan kökenli kurucularının çoğu, Ankara'ya bir Balkan şehri kurmak istediklerini, Bakanlık binaları olarak kullanılan kışla benzeri alçak taş binaların, iki tarafı ağaçlı yolların ve küçük bahçeli evlerin kaybedilen Balkan şehirleri gibi tasarlandığını vurgular. Bu örnek, Balkanların kaybının Türk milletinin bilinçaltına yerleştiğini, milletin hafızasında derin bir yara açtığının somut bir göstergesidir. Türk milletinin hafızasında acı bir yeri olan Balkanların kaybı, romanlarda işlenmiştir. *Balkan Acısı* romanı, bir taraftan Balkanlarda Türklerin dramını, nasıl baskı ve zulme maruz kaldıklarını, nasıl bir vatan kaybedildiğini ortaya koymuş diğer taraftan da kurtuluşun Batıcılık, Osmanlıcılık, İslamcılık değil Türkçülük zemininde aramanın doğru olduğunu vurgulamıştır. Bu çerçeveden bakıldığında romanın arka planında 'Türkçülük' fikrinin hâkim olduğu söylenebilir. Şimdi bu düşüncemizi romandan alıntılatacağımız örnekler ile ifade edelim.

Romanda, Balkanların Türk yurdu olduğu, Türk'ün kaniyle bu coğrafya vatan haline getirildiği çok kez vurgulanır. Anlatıcı, beş asırdır Balkanların Türk olduğunu söyler: "*Küçük Balkan, İncekarasu ve Vardar ırmakları arasından asırlık gür ağaçları ve zümrüt gibi yeşil ovalarıyla Görice'ye kadar uzanan bereketli yerlerdi. Buralar beş asırdır Türk'ün elinde hamur olmuş; kanla, terle yoğrulmuştu*" [10, s. 9]. Romanın başkahramanı Doğan, yüksek tahsil için Avrupa'ya gitmiş, artık vatana dönme vakti gelmiştir. Trende Balkanları izlemekte, geçtiği köyleri dikkatle süzmektedir. Belgrad'dan sonra coğrafya Türk'tür: "*Belgrad'dan beri, yol boyunca gördüğü köylerin minarelerini ve kilise kulelerini saymıştı. Bir kilise kulesine karşılık üç cami minaresi görünüyordu. Avrupalıların Hristiyan Balkan dedikleri yer bura mıydı? Sırb'a, Yunan'a, Bulgar'a peşkeş çekilen ecdâd kaniyle sulanmış şu güzelim Türk toprakları mıydı? Adı gibi tertemiz Türk olan Balkan: Orman, ormanlık... Türk'e yaraşır dağlık... Yemyeşil Balkanlar: Müslüman Balkan... Türk Balkan...*" [10, s. 45].

Roman kahramanlarından Ziba Nine, ebelik yapmaktadır. Civar köylerdeki herkesin yardımına koşar. Ziba Nine, yakın köyde Rum Kosta'nın karısının doğumunu yaptırmak üzere torunu Zeliha ile birlikte sabaha karşı yola çıkmıştır. Yolda Zeliha ile dertleşir, konuşur. Balkanlardan Osmanlı giderse barış, güvenlik, huzur ortadan kalkacaktır. Torunu Zeliha'ya göre ise Türkler hiçbir yere gitmeyecektir, çünkü Balkanlar Türk'tür, Türk yurdudur: "*Biz gidersek buralarda, Rumeli'nde sulh sükûn kalmaz. -Gidecek miyiz? Diye Zeliha bağırdı: Nereye, ma nine*

nereye? Balkanlar bizim değil mi? (...) Ninesi sorusuna cevap vermemiştir. Zeliha elindeki sopayla eşeğin ensesini dürterken düşünüyor, kendine soruyordu; “Niçin, nereye gideceğiz? Buralar bizim değil mi, türkün değil mi? Ninem komşu çocuklarının dediği gibi arada deli deli söz ediyor. Bağımızı bahçemizi, sarı ineklerimizi nasıl bırakırız?” [10, s. 19].

Romanda İzdinli Tevfik Paşazade Hüseyin Bey, Küçük Balkan'ın Üsküpler kariyesindeki köylerin eşrafını istişare için toplamıştır. Mecliste ülkenin vaziyeti konuşulmaktadır. Hüseyin Bey söz alır. Balkanların Türk yurdu olduğunu söyler: “*Bulgarlar, Rumlar Türklere saldırıp onları katlederken bizi koruyacak idarecilerimiz, askerlerimiz siyaset yapıyor. Selanik'tekiler sesimizi duymuyor. Hepsi kendi âleminde, biz kendi nefsimizi kendimiz koruyacağız. Balkan bizim öz yurdumuz*” [10, s. 165].

Romanın sonlarına doğru, Balkanların Türk toprağı olmasıyla ilgili bir diyalog yer alır. Doğan ve karısı Leyla, Misak-ı Millî haberini almıştır. Balkanların Misak-ı Millî'ye dâhil olup olmadığını merak etmişlerdir. Dâhil edil(e)mediğini öğrenince hem üzülür hem kaygılanırlar:

“-*Balkan yok mu, Selanik yok mu?*

İzmir, İstanbul kurtulsun da. Trakya, Anadolu kurtulsun da biz tek esir kalalım.

Leylâ Hanım söze karıştı, heyecanlı ve müteessirdi:

-*Niçin bizi düşünmüyorlar? Niçin Küçük Balkan misak-ı millî dışında. Karasu-Vardar bizim yurdumuz... Bizi kim kurtaracak kim?*” [10, s. 360]. Romanda Balkanların Türk olduğuna dair örnekleri artırmak mümkündür. Balkanların Türk yurdu olduğu düşüncesinin temelinde, Türkçülük fikrinin direkt etkisi vardır. Unutulmamalıdır ki toprağa bağlı milliyetçiliğin esaslarından birisi toprak/vatan kavramıdır. Etnik gruplar kendilerini bir toprak parçası ile özdeşleştirirler.

“Balkan Savaşları ile birlikte savaşın ilerlemesine ve Müslüman Türklere yönelik zulümlerin artmasına bağlı olarak dönemin pek çok edebî ürününde Bulgarlar, Sırlar, Yunanlılar, Karadağlılara dair stereotipilerin aşağılayıcı bir nitelik kazandığı, düşmanın kötülendiği ve olumsuz imajlarla tanımlandığı görülmektedir. Artık onlar düşmanın Osmanlı sınırları içinde yaşayan işbirlikçileri, devletin vücuduna zarar veren mikroplardır” [4, s. 119]. Abdullah Şengül'ün de [11, s. 106–107] belirttiği gibi Osmanlı'da; Fransız İhtilali'nin etkisiyle Osmanlı içinde yaşayan gayrimüslim azınlığın kendi kültürel kimliklerinin iddiasına girmesi yavaş yavaş ‘öteki’ bilincinin oluşmasına zemin hazırlar. Özellikle 1908 sonrası gelişen siyasî olaylar, milliyetçi bir edebiyatın vücuda gelmesini sağlar. *Balkan Acısı* romanında vaka zamanı da bu döneme denk gelmektedir. Romanda, torun Zeliha üzerinden ‘öteki’ kurgulanmıştır. Ziba Nine, ebelik yapmaktadır. Civar

köylerdeki herkesin yardımına koşar. Yakın köyde Rum Kosta'nın karısının doğum sancıları başlamıştır. Kosta'nın oğlu Niko, gece yarısı Ziba'nın evine gelir. Ziba, torunu Zeliha ile gitmek ister, fakat Zeliha, Rumlara yardım etme taraftarı değildir. Onlara karşı isteksizdir: “Zeliha'nın şevki kırıldı. Rum isimlerini duyunca doğum aletlerini ve ebe ilâçlarını heybelere isteksiz isteksiz yerleştirdi. Küçük heybeyi omuzuna alırken:-Niko mu? diyerek, isyankâr isyankâr ninesine baktı; başını önüne eğerek homurtuyla mırıldandı: Gene mi gâvurlara yardım ma Nine?” [10, s. 14]. Zeliha ve ninesi Ziba, Kosta'nın hamile karısını doğurtmak üzere yola çıkmıştır. Yolda Rumlara karşı olumsuz tutumuna devam eder: “-Bir Rum pedisi daha! Rumlara ne ebelik edersin ma Nine?!” [10, s. 15]. Niko önde onlar arkada gitmektedirler. Yolda, babası aklına gelir. Babası Yunanlılar tarafından şehit edilmiştir. Zeliha, ninesinin Rumlara, Yunanlılara yardım etmesini istememektedir. Çünkü onlar yüzünden babası, dedesi şehit olmuştur: “Şimdi yeşil tepelerin ardından babasının hayali, daima tebessüm eden yağız çehresiyle gözlerinin önünde canlanıyordu. (...) Yıllarca ağlayarak beklediler, dönmedi. Yunanlılar öldürdü onu. Şu Niko pedisinin soyu. 'Eniştemi de Yunanlılar öldürdü... Dedem de, amcam da, dayım da gâvurlarla savaşırken öldü. Niçin, niçin ebe ninem onlara yardım ediyor, ocağımızda bir tane erkek bırakmayan Hristiyanların hizmetine koşuyor?” [10, s. 19]. Zeliha, ninesinin aksine Rumlardan, Yunanlardan nefret etmektedir. “Balkan Savaşları sırasında kaleme alınan metinlerde en sık işlenen stereotiplerden biri de Balkan milletlerinin ‘domuz çobanı’ olarak tasvir edilmesidir” [4, s. 120]. Bu benzetmeyi Zeliha da yapar. Zeliha ve ninesi Rum köyüne gelmiştir. Ahırdaki domuzları görür. Zeliha'nın zihninde sanki o ahır Rum köyü; domuzlar da o köyde yaşayan Rumlardır: “Zeliha susuyordu. Poli köyünün alçak duvarlı ahır tersliğinde pislik yiyen domuzlara tiksinererek baktı” [10, s. 21]. Alıntılarda görüldüğü üzere öteki üzerinden Türkçülük fikri ve Türk kimliği öne çıkarılmıştır.

Romanda az da olsa Osmanlı Devleti ve padişah üzerinden Osmanlılık fikrinin savunulduğunu görürüz. Ziba Nine, etrafta herkesin güvenini kazanmış, doğum yaptıran marifetli bir kadındır. Kocasını, çocuklarını şehit vermiştir. Rumlardan da çokça beğenilen bir Türk kadınıdır. Herkesin yardımına insanlık koşmaktadır: “Ziba Nine'yle torunu bir saattir Poli yolundaydılar. Poli Muratlı'ya iki saatlik mesafede fakir bir Rum köyüydü. (...) Türk köylerinin Ziba Nine'si Polili Rumlardan da ebesi olmuştu. Sadece Polili Rumlardan değil, Balkan'daki Sırp ve Bulgar köylüleri de ya bir doğum ya bir kırık veya çıkık için ona koşarlardı. “Koca ihtiyarın ellerinde sihirli bir deva yar” derlerdi” [10, s. 15]. Ziba Nine, padişahı devletle bir görür. Devlet demek padişah demektir, İslam dini demektir. Bir

mecliste padişahı eleştirene sert bir şekilde karşı çıkar: “*Akraba erkekleri ile buldukları bir mecliste, Selanik’ten gelmiş bir misafir Sultan Hamid’e dil uzatınca nasıl adamı haşlamıştı: Tövbe de! Tövbe de! Evliya sultana dil uzatmak, Devleti Osman’a hakaret etmek demek. Halifeye dil uzatan dinini, devletini yıkar. Günahdır. Tövbe de evlâdım*” [10, s. 17]. Ziba Nine, köyde kalabalıklarda bir erkek gibi konuşur. Devleti, memleketi uğruna şehit olmak şereflerin en yücesidir: “*Şimdi eşek sırtında kamburu daha çok belli olan ninesi, köy meclislerinde dillenirdi: Memleket uğruna kocam da, oğlum da damatlarım da feda. Devleti Âli’ye on oğlum olsa onunu da helâl ederim, şehit olsun, gazi olsun derim... Değil mi ki Yunanı Dömeke’de döndüre döndüre dövdüler... Allah kocalarımız, oğullarımız gibi bize de şerefli bir ölüm nasip etsin*” [10, s. 17]. Ziba Nine’nin bu düşünceleri bizi doğrudan ‘Osmanlılık’ fikrine götürmese de dolaylı yoldan götürmektedir. O, Osmanlı’nın dağılmaması için; kocasını, damadını şehit eden Rumlara, Yunanlılara bile sırtını dönmemiş, yardımlarına devam etmiştir. Bu yönüyle bakıldığında Ziba Nine üzerinden örtük de olsa bir Osmanlılık savunuculuğu söz konusudur. Az da olsa diğer sayfalarda da bu düşünceye rastlamak mümkündür. Doğan ve Osman Selanik’te Genç Kalemler’in toplantısına gider. Hulusi Bey onları sofaya almıştır. Hararetli konuşmalar başlar, yaşlı biri Osmanlılık fikrini savunur: “*Efendiler! Hepimiz de Osmanlıyız. Devlet-i Osman binbir türlü tehlike içinde. İmparatorluktaki kavimlerin milliyet hissini tahrik etmeyelim. Rum’u, Arnavud’u, Bulgar’ı, Arab’ı Osmanlı terkinde birleştiremezsek fikren ve siyaseten nasıl kuvvetli oluruz?*” [10, s. 308]. Bunların dışında Osmanlılık savunuculuğu ile neredeyse karşılaşılmaz. Ki romanın tezi de Osmanlılığın başarısız olduğu; çarenin, kurtuluşun Türkçülük siyasetinde olduğudur.

Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, II. Meşrutiyet gibi gelişmeler, Osmanlılık siyasetinin getirileridir. Müslümanlar, artık Hristiyanlar ile eşit haklara sahiptir. Bu, Müslümanlar/Türkler arasında huzursuzluğa yol açar. Müslüman Türkler bu eşitliğe karşı çıkmışlardır. Romanda da bunu görmek mümkündür. Abdurrahman Ağa, yeğeni Doğan’a, bazı tavsiyelerde bulunur. Onun ittihatçı olmasına çok üzülür. Abdurrahman Ağa’nın gözünde Abdülhamit karşıtı olmak devleti yıkmaya teşebbüs edenlerle bir olmak demektir. Meşrutiyet; Rum’la, Bulgar’la Türk’ü eşitlemekle kalmayacak; Türk onların kölesi olacaktır: “*Devlet Sultan demek! Millet Sultan demek! Devleti de milleti de en iyi düşünen Sultan Abdülhamit Han’dır! Bundan gayri düşünce tehlikeli. İngilizlerin, Fransızların, Rusların amaline hizmet olur.. Meşrutiyetle Balkan’daki tebaamız olan Rum’la, Bulgar’la eşit olacağız derken onların kulu kölesi olacağız.. Meşrutiyetin, hürriyetin öncüleri kim?. Rumlar, Yahudiler, dönmeler değil mi? (...) Yeğenim!*

Doğanım!. Sen Küçükmatlı Beylerinin oğlu.. Türk oğlu Türk, nasıl devletini yıkacak olanların fikrindesin, onlarla berabersin” [10, s. 119]. Romanda İzdinli Tevfik Paşazade Hüseyin Bey, Küçük Balkan’ın Üsküpler kariyesindeki köylerin eşrafı ile ülkenin vaziyetini konuşmaktadır. Hüseyin Bey, Osmanlı’daki tüm milletlerin eşit olmasından rahatsızdır: “*Hürriyet çıkalı hepimizin hukuku ayrı. Çingene ile Rum’la eşit olduk*” [10, s. 167].

“İstanbul’daki Türk Derneği’nin faaliyetlerine paralel olarak İttihat ve Terakki hareketinin merkezi sayılan Selanik’te çıkmaya başlayan Genç Kalemler dergisi, dilde Türkçülük akımına yeni bir hız vererek milliyetçi ideolojinin oluşması bakımından çok önemli bir gelişmeye öncülük etmiştir. Genç Kalemler Hareketi’nin temel amacı, yazı dilini sadeleştirmek ve halk diline yaklaştırmaktı. Bu amacı Yeni Lisan olarak savunan Genç Kalemler Hareketi’nin öncülüğünü ve birleştiriciliğini Ali Canip ve Ömer Seyfettin yapar” [3, s. 113]. Yılmaz Gürbüz de dönemin Türkçülük fikrinin önemli mecrası olan Genç Kalemler’i romanına dâhil etmiştir. Romanda Doğan ve Osman, Genç Kalemler’in toplantısına katılırlar. Doğan, Osman’a toplantı ve toplantıya katılanlar hakkında bilgi verir. Toplantıya katılanlar ‘ülküçü’, ‘Türkçü’ gençlerdir. Kendisi eski bir ittihatçı olmasına rağmen toplantıdaki bazı kişilerin ittihatçılara yakın olmalarını eleştirir: “[B]unlar ülküçü Türkler.. Türkçü yazarların çıkardığı Genç Kalemler mecmuasında birleşmişler. Bak bir gidelim toplantılarına, onların konuşmasında kendini bulacaksın. Biraz ittihatçılara bulaşmasalar, başka bir kusurları yok” [10, s. 306]. Genç Kalemlerin toplantısına girerler. Hulusi Bey onları sofaya alır. İçeri girdiklerinde genç biri Ziya Gökalp’ın Altın Işık şiirini okumaktadır:

*“Türk Yurdu uykuda, ey düşman sakın
Uyuyan ülkeye yapılmaz akın...”
(...)
“Sürüden koyunlar hep takım takım
Ayrılmış, sürüde kalmamış bakım;
Asmanın üzümü dağılmış; salkım
Olmak ister, fakat bağban nerede?
Gideyim, arayım: çoban nerede?”* [10, s. 307]

Genç Kalemler’in toplantısında hararetle konuşmalar yapılırken söz Nesimi Bey’e gelmiştir. Nesimi Bey, Garpcılığın da Osmanlıcılığın da başarısız olduğunu söyleyerek Türkçülük propagandası yapar: “*Beyler! Müsaade ederseniz, dedi; ben size Genç Kalemler Mecmuası’ndaki müttefiklerimizin fikrini açıklayayım. Garpcılığın da, Osmanlıcılığın da boş olduğunu göreceksiniz. Ömer Seyfettin Bey de, Ziya Bey de bu toplantıya*

gelmek isterlerdi. Fakat Ömer Bey rahatsız, Ziya Bey'in de Cemiyette idare heyeti toplantısı var. İnşallah ilerde onlar da sizlerle konuşur, meselelerimizi hep birlikte hallederiz. Beyler! Artık boş münakaşaları bırakalım. Koca Balkan'da elimizde bir Manastır, İşkodra, Yanya, Selanik kaldı. Dünkü çobanlarımız aleyhimize büyüyen devletler halini aldı. Artık garpçılık da Osmanlıcılık da derde deva olmaktan çıktı. Yıllarca önce Namık Kemal Osmanlı derken "millet-i hakime" olan Türk'ü kastededi. Fakat bugün mecliste Boşo "Osmanlıyım" derken "milleti hakime"yi mahvedecek hareketlerle bize tahakküme kalkıyor. Her adiliğini de Osmanlı sıfatının arkasına gizlenerek yapıyor. Şerefli, şanlı Osmanlı kelimesi bunlar için çirkin yüzlerini örtmek istedikleri maske oldu" [10, s. 308-309]. "Osmanlı İmparatorluğu içindeki Müslümanlar bile halifeyi dinlemiyorlar. Arnavutlar Müslüman olduğu halde Hristiyan Rum ve Bulgar komitacılarıyla işbirliği içinde. Arnavut Esat Toptani Yahudiler tarafından kandırılmış; İbrahim Temo gibi Tiran'da, Draç'ta bağımsız Arnavutluk istiyor. Arapların da İngilizlerin oyununa, iğfaline kapılmayacağını kim temin edebilir. Bugünkü şartlarda ortada Müslüman olarak, halifeyi dinler görünen bir Türkler kalıyor" [10, s. 310-311].

"Balkan'ı da, bütün Türkiye'yi de düşmanlara karşı sadece ve sadece Türkler kurtaracaktır. İşte Genç Kalemler Mecmuası'nda bizler bu hareketin fikriyatını yapıyoruz. Milletimizin adı Türk milletidir. Artık bunu bir Rum, bir Bulgar, bir Sırp kadar açıkça ve iftiharla söyleyebilmeliyiz. Millet Türk, devlet Türk'ün olunca hareketin de Türkçü olması çok tabiidir. O halde Ziya Bey ve Ömer Bey'in Genç Kalemler'de ateşledikleri hareket yerden göğe kadar haklıdır. Arkadaşlar, tarihimiz, coğrafyamız bizi Türkçü olmağa zorluyor, Türkçülükten başka fikir hareketi devletimize deva olmaz." "Sofadaki gençlerle birlikte Osman da, Doğan Bey de bağıryordu: Türküz! Türkçüyüz!" [10, s. 312]. Nesimi Bey, Balkan'ı da bütün Türkiye'yi de sadece Türklerin kurtarabileceğini vurgular. Dönemin Türkçü simaları olan Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp adlarını da sayarak toplantıda bulunanları Türkçülük noktasında motive eder. Konuşmasını da 'Türküz Türkçüyüz' sloganı ile tamamlar.

Toplantıda, Nesimi Bey'den sonra Akil Bey söz almıştır. Asrın milliyetçilik çağı olduğundan, Türk milletinin köklerinden bahseder. Bu noktada Ziya Gökalp'ın Turan şiirini örnek verir. Akil Bey de tek çarenin, kurtuluşun Türkçülükte olduğunu savunur:

"Aslımıza dönelim. Asrımız bir milletler, milliyetçilikler asrı... Yıllardır biz bunu anlayamadık. Dünkü kölelerimiz anladı... Bulgar Bulgarlıktan, Rum Yunanlılıktan bahsetti. Hatta Arap ve Arnavut islâmi unutup milliyet peşine düştü. Sürüdeki domuzlar, develer dört bir yana

dağılırken, biz zorla bütün bu hayvanları aynı sürü içinde tutmağa çalıştık.” “Namık Kemâl Osmanlı’yı Türkün imparatorlukdaki adı olarak görüyordu. Fakat imparatorluk zayıfladı; kuvvetsiz kaldık... Dört bir yanımız düşman. Çünkü Türk’üz, Müslümanız... Bunun için yalnızız arkadaşlar. Türk olduğumuzu millî şuurla idrak etmeliyiz. Osmanlı devletinin banisi Osman Bey’in babası Ertuğrul Gazi’den, Kayı aşiretinden önce de Türk’üz... Osmanlı’ya da, Selçuklu’ya da Türk olduğumuz için bağlıyız. Bu hanedanlar, Oğuz boylarının en asili olan Kayı’dandır, Kınık’tandır. Oğuzlar ise Türk’ün kökü, atası olan Oğuz Han’a dayanır. Mecmuamızın büyük mütefekkeri Ziya Gökalp “Turan” şiirinde bunu ne güzel anlatır” [10, s. 314].

“Turan şiirinde belirtilen Oğuz nesli ikibin yıllık bir miledir... Çingenesi, çıfıtı ayrılır, gücenir diye artık Türk olduğumuzu saklamayacağız. Türk’üz, Türk kalacağız. Bu devlete yalnız biz sahip olacağız. Bunun için Türkçüyüz, bunun için Türk milliyetçisiyiz... Türkiye Oğuzların iki mümtaz boyundan gelen Selçuklular ve Osmanlılar sayesinde bizim ezeli ve ebedi yurdumuz olmuştur..” [10, s. 315]. Toplantıda özellikle Akil Bey ve Nesimi Bey, Türkçülüğün kurtuluş için tek çare olduğunu savunan, tarihini bilen, bilinçli bir aydın olarak karşımıza çıkmıştır. Toplantıyı özetlemek gerekirse Balkan Türklerinin tutunacağı tek dal kalmıştır o da: Türkçülük.

Romanın başkahramanlarından Doğan Bey’i dayısı büyütmiştir. Dayısının kızı ile evlenen Doğan Bey, karısına içini döker. Batı hayranlığının Türk toplumuna ne kadar zarar verdiğini ifade eder. Kuzeni Osman ise Avrupa’ya hiç gitmemiştir. Osman en iyisini yapmıştır. Osman’ın milletine, vatanına, Türklüğe dair düşünceleri Doğan’ı çok etkilemiş, yanlış yolda olduğunun farkına varmıştır. Ailesine, milletine, devletine, kültürüne, tarihine yabancı kaldığını görmüştür. Bu yönüyle Doğan Bey’i sonradan bilinçlendiğini görürüz: *“Sultan’ı da tahttan uzaklaştırmak için çalışanlar İngiliz... Benim iflas etmem için her kalleşliği yapan kız İngiliz Miss Field.. Uğursuz kız.. Nerden çıktı karşıma.. Benim en verimli yıllarımı İngilizler yedi.. Ah şu İngiliz. Avrupa hayranlığı.. Teceddüt, garplulaşma hastalığı.. Yedi bitirdi bu hastalık bizi, için için kemirdi.. Şimdi devleti yiyor.. Hürriyet, müsavat, uhuvvet diye bir zehir verdiler içtik.. Bütün münevverler şüphesiz şeksiz içtik.. Bütün münevverler sarhoş olduk.. Sarhoşuz.. Ne yapacağımızı bilmiyoruz.. Nadim oldum kolejde, Avrupa’da okuduğuma.. Osman ne temiz ne saf bir Türk düşüncesinde.. Bir toplantımızda beni mahcup etti, arkadaşlarımın arasında utandırdı diye düşünmüştüm. Şimdi o ne kadar haklı.. Bir rüştiye, bir Sultani tahsili benim neme yetmezdi.. Okudukça bozuldum.. Affet beni Leylâ affet.. Küçükmatlı’da*

bir köylü olarak kalsaydım ne kadar mesut olurdum...” [10, s. 285]. Yazar, Doğan’ın iç muhasebesi üzerinden Batı etkisinde kalan, Batı hayranı olan Türk aydınını da eleştirir. O günün Türk aydınlarını eleştirirken bugünün Türk aydınlarına da Batı hayranlığı konusunda bir uyarıda bulunur.

Yılmaz Gürbüz, bir diğer eleştirisini de Konya civarından gelip Balkanlara yerleşen ilk Oğuz Türkleri olan ve adına ‘Konyar’ denilen Türkler üzerinden gerçekleştirir. Osman, Konyar çadırına misafir olur. Derken Osman, Konyar kızı Albenika’ya âşık olur. Yörük çadırında ona ayran ikram edilir. Kızın ninesi kendi köklerini anlatmaya başlar. Ortodoks olduktan sonra benliklerini kaybetmişlerdir: “*Alben oğul Alben! dedi; Biz Konyar’ız Alben deriz, Rumlar Albenika der. Ortodoks olduk her şeyimizi kaybettik. Adımız da gitti, dilimiz de, töremiz de. Balkan’a Osmanlı gelmeden biz gelmişiz. Bizans vurmuş kırmış, darmadağın etmiş bizi*” [10, s. 135-136]. “*Konyar kadın atalarından duyduğu şekilde Balkan’a gelişlerini, Bizans’ın işkencelerini, yavaş yavaş Türkçeyi unutup nasıl Hristiyan olduklarını, Rumca konuşmağa başladıklarını anlattı*” [10, s. 136]. Kımgız da yapan Albenika’nın ninesi, köklerini anlatmaya devam eder. Konyarlar, atalarının sözünü dinlemediği için ‘kurt’ken köpek olmuştur: “*İhtiyar ocağın yanına kadar gelip kazana bakan delikanlıya, elindeki kepçe ile karıştırmasına devam ederek:-Kimğiz yapacağız! dedi; aşağıdaki Kurt Deresi’nde Yağkut var... Kocam... Konyarların en ihtiyarı... Yedi kutluğ, yedi kurdun babası. Onu dinlemediler... Eridik.. Onun dokuz göbek önceki atasını da dinlemediler... Bu Konyarlar her kötülüğe müstehak... Kurtken köpek olduk... Rumlar Konyar’a Konyaris dedi.. Arpadlar, Erler Aris oldu; Kurudlar, Albenler Albenika, Marika... Oğuz geldi sevindik... Osmanlı bize hayat verdi... Bizans zulmünden kurtardı ama Ortodoksluktan da Rumcadan da kurtaramadı*” [10, s. 136-137]. Osman, nineye kımızın çok koyu olduğunu söyleyince nine Osman’ın kımızı bildiğine şaşırmıştır. Kımız, Orta Asya’da ata topraklarında kalmıştır: “*-Oğul bu kımız değil. Kimğiz, kımız.. Koyun sütünü karıştırı karıştırı kızdıra kızdıra koyultarak yaparız... diyen ihtiyar Osman’ın gözlerine baktı: Sen nereden bilirsin kımızı bre oğul? dedi; kımız kısırak sütünden yapılır. Şarap gibi sarhoş edici, karın şişirici değil, besleyicidir... Biz adını biliriz... Anadolu’ya, Urumeli’ne ulaşamadı Asya dağlarında kaldı*” [10, s. 136-137]. Bu alıntıda görüldüğü gibi yazar, Orta Asya vurgusu da yaparak tarihî bir hatırlatma ile Türkçülük anlayışına dair okuyucuya bir ipucu vermiştir. Ayrıca Yılmaz Gürbüz’ün, Türk Tarih Tezi’ni benimsediğini de yapılan bir röportajda [12, s. 68] görmek mümkündür.

Albenika, Osman’ı dedesi ile tanıştırmıştır. Dede, Osman ile güzel Türkçe konuşunca, Albenika’nın dikkatini çekmiştir. Kendi neslinin de

böyle güzel Türkçe konuşamamasına üzölmüştür. Çünkü kendileri de böyle güzel Türkçe konuşsalardı kimliklerini kaybetmezlerdi. Albenika ‘dil kaybedilirse kimlik de kaybedilir’ düşüncesinde olan bir roman kahramanıdır: “Albenika, dedesinin böylesine kendisinden giderek Türkçe konuştuğunu görmemişti. Ataları Konyar çocuklarına neden Türkçe öğretmemişti? Niçin Hristiyanlaşıp, Rumlaşmışlardı? Dedesi kadar Türkçe bilseler, Rumlar arasında eriyip yok olmazlardı” [10, s. 234]. Yazar, burada Albenika üzerinden Türk gençliğine de dil üzerinden bir uyarıda bulunmuştur. Dilin kaybedilmesi durumunda nelerin kaybedileceği sezdirilmeye çalışılmıştır. Bunu da romanda genç bir karakter üzerinden kurgulaması tesadüf değildir.

Romanda; Türklere atfedilen, karakteristik özellikleriyle Türklere benzetilen, Türkçülüğün önemli sembollerinden olan ‘bozkurt’ da kullanılmıştır. Osman, Doğan’ı aramak üzere Balkan köylerine yola çıkar. Yolda Konyar kızı Albenika’yı, onların çadırını, Albenika’nın dedesini ve ‘bozkurt’un hayalini görür: “Kız ibrişim saçındaki her gümüş peneste bozkurdu gördü. Gözünde bulutlaşan kar fırtınası içinden çıkan bozkurdun, gök yelesi suya vurdu. Su titredi. Bu yıllardır gözlediği bozoğlandı. Mukaddes ağaçta koz olandı. Geldi Bozkurdunun nefesi suyu bulandırdı. Dağ gibi gölgesi başucunda durdu. (...) Ala geyik el uzattı, Bozkurda sokuldu. Bulutlar kalktı. Gözleri duruldu. Rüya değildi, serap değildi. Osman’la, Albenika at üstünde kara çadırlara doğruldu. Konuşmaz, birbirinin yüzüne bakamazlardı. Konyar çadırının ortasındaki ağaç, gökleşti; altın ışık oldu. Bütün oba nurlandı. Ak saçları göğermiş bir ihtiyar ateş yakardı. Başını kaldırdı. Yıllardır Konyar Yaylası’na böyle bir beğ gelmemişti. Gökten bakar gibi duran erkeğin uzun bir yüzü vardı, bu atalarının anlattığı bozkurttu” [10, s. 133]. Albenika’nın ninesi de Osman’ı görünce ‘ne ararsın burada ‘kurt bakışlı’ diye sorar: “İhtiyar Konyar tekrar sordu: -Ne ararsın burada kurt bakışlı, gözü yalğın er?” [10, s. 134]. Albenika, Osman’ı dedesi ile tanıştırır. Dede, Osman’ı kurda benzetir: “-Gel Albenika gel, dedi. Sevdiğin delikanlı da gelsin. O Osmanlı şehzadesi gibi atlanmış, kurt boyunlu, kurt belli bu er kim? -Osman dede, Osman!” [10, s. 233]. Örneklerde görüldüğü gibi, kurt sembolü ile Türk yüceltilmiştir.

Romanın son sayfalarında, Balkanlardan Anadolu’ya göç serüvenini görürüz. Doğan, Balkan’ı terk etmek zorunda kalmış, vapurla İstanbul’a gitmektedir. Vapurda, Selanik’ten babası Vecdi Bey’in de dostu olan Behzat Bey ile karşılaşır. Behzat Bey’in sözleri adeta romanın özeti mahiyetindedir. Balkanlarda çok acı çektiklerini belirtir. Balkanların bir ‘acı’ olduğunun altını çizer. Ona göre millet hafızası Balkan acısı ile güçlenmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, milletleri kendine getirecek millî bir felakete, buhrana

ihtiyaç vardır. Türk milletinin millî buhranı da Balkanların acı kaybıdır: “Çok acı çektik on yıldır oğul... Çok acı çektik!... Yunan’da kalmak ölümdü bize. Gazimiz Lozan antlaşmasını yaptı da kurtardı bizi. Şimdi de gelecek kaygusu, endişesi. Görüyorum sende de var. Bende de... Şu sersefil bütün muhacirlerde de... Ama gelecek kaygısı olmayan fert gibi istikbal endişesi olmayan milletler de ölüme mahkûmdur. Millet hafızası, Balkan acısı ile güçlendi. Balkan bozgunu hatıraları Türkiye’yi geleceğe daha güçlü şekilde hazırlayacaktır. Bu acıyı Gazi Paşamız kanında, vicdanında dıymasa Çanakkale harbini, İstiklal Savaşını kazanabilir miydi?” [10, s. 382]. Behzat Bey, ülkünün millette yok oluş korkusunu azaltıp özgüven sağlayacağını düşünür: “Din nasıl fertte ölüm korkusunu azaltırsa, ülkü de millette yok oluş korkusunu azaltır. Bizi hayata bağlayan milli hatıralardır” [10, s. 383]. Behzat Bey romanın son sayfalarında dâhil olmuş, biraz da Yılmaz Gürbüz’ün kendisidir. Yılmaz Gürbüz muhacir bir ailenin evladıdır. Balkan acısını hisseden bir muhacir ailenin evladı... Behzat Bey, Balkan acısıyla Türk milleti ayağa kalkacağı; yüzyıllar sonra bile bu acıları hatırlayıp daha da güçleneceği, düşmana karşı hep tetikte kalmamızı sağlayacağı kanaatindedir. Bu acı sayesinde Türk, edebiyen yaşamaya devam edecektir: “Oğlum! Acı sade beynimizde değil, vicdanımızda da yer etti. Ben acı hatıralarla yetmiş yaşımı buldum. Acı insana hayatta kalma gücü verir. Balkan’ın kaybı kadar, mübadele de bir acı kervanıdır. Hep yürüyecek... Vicdanımızda, beynimizde iz, izler bırakacak... Bu acılarla neslimiz, milletimiz devam edecek. Müşterek acılarımız yeniden bir millet yaratacak. Bu acıları yaşayıp yaşattıkça geleceğe güven duyacağız. Beynimiz kadar vücudumuzu da bu acılar sağlam tutacak. Bu acılar, bize düşmandan gelecek tehlikeleri de gösterecek. Bizim, yeni memlekette, yani Türkün Türkiye’sinde ebediyen kalabilmemiz ancak bu acı hayatları, tecrübeleri hatırlayıp tedbir almamızla mümkün olacaktır” [10, s. 383-384].

Son Söz

19. yüzyılın sonu-20. yüzyılın başı, Türk tarihinin en acı, en felaketli dönemlerinden biri, belki de birincisidir. Osmanlı Devleti’nin çöküşe geçtiği bu yıllarda, art arda yaşanan savaşlar ve yenilgiler, büyük toprak kayıpları, devletin gücünü hızla azaltmıştır. Bu yılların en zirve trajedisi Balkanların kaybedilmesi olmuştur. Yüzyıllardır vatan toprağı olan büyük bir coğrafya elden çıkmış; mimarisiyle, sanat eserleriyle, kültürüyle, gelenek ve görenekleriyle yurt kılınan Balkanlar kaybedilmiş; Türkler zulümlere ve baskılara maruz kalmış, göçler yaşanmıştır. Bu trajediler, Yılmaz Gürbüz tarafından *Balkan Acısı* romanında kurgulanmış, sade ve akıcı bir dille kaleme alınmıştır. Romanda, Osmanlı’yı kurtarmak için ortaya atılan

Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirlerinin yetersiz/başarısız olduğu vurgulanmış; kurtuluşun Türkçülük siyasetinde aranması gerektiği savunulmuştur. Romanda bir taraftan Balkanlarda yaşanan felaketler gösterilirken; diğer taraftan da bu acıların tekrar yaşanmaması için Türk aydınına, Türk milletine, Türk gençliğine uyarılarda bulunulmuştur.

Kaynaklar

1. Atabay, M. *İmparatorluktan Ulus Devletlere Türkiye ve Balkanlar*. Ankara: Paradigma Akademi Yayınları. 2013.
2. Canım, R. “Yirmibirinci Asrın Başında Balkanlarda Yaşayan ve Türkçe Yazan Şairler”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S. 16. 2001. s. 81-85.
3. Sarımay, Y. *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*. 3. Baskı. İstanbul: Ötüken Yayınları. 2005.
4. Taştan, Y. K. *Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*. İstanbul: Ötüken Yayınları. 2017.
5. Çalen, M. K. *Modern Türk Düşüncesine Bir Derkenar Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp*. İstanbul: Ötüken Yayınları. 2018.
6. Çalen, M. K. *Osmanlıcılık ve İslamcılık Karşısında Türkçülük*. 2. Baskı. İstanbul: Ötüken Yayınları. 2017.
7. Duymaz, R. *Üç Tarz-ı Siyaset ve Düşünce Akımları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları. 2004.
8. Ziya Gökalp. *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*. Ankara: Alter Yayıncılık. 2010.
9. Ahmad, F. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. 19. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları. 2019.
10. Gürbüz, Y. *Balkan Acısı*. 3. Baskı. İstanbul: Ötüken Yayınları. 2014.
11. Şengül, A. “Edebiyatta Ötekilik Meselesi ve Türk Edebiyatında Öteki”. *Karadeniz Araştırmaları*. S. 15. 2007. ss. 97-116.
12. Şenel A. “Tarihî Romanın Usta ve Tecrübeli Kalemî Yılmaz Gürbüz: Türksüz; Doğu, Orta Doğu ve Avrupa Tarihi Yazılamaz”. *Türk Yurdu*. S. 349. 2016. ss. 66-71.

Андатпа

1877–1878 жылы Осман Империясы 93-соғыс деген атпен белгілі Ресеймен болған соғыста Балқандағы күшінен және нәтижесінде жерінен айрыла бастады. Артынша Траблусгарп және Балқан соғыстарының нәтижесінде Румелинен толықтай айрылып, Балқан халықтары тәуелсіздіктерін жариялады. Балқандағы соғыс кезінде түріктер ұлт ретінде апатқа ұшырап, өте ауыр қысым мен зұлымдыққа тап болды. Мұншалықты ауыр нәубет түрік халқының санасында терең із қалдырды, жаракат калуына себеп болды. Сөзімізге тиек болып отырған нәубет көптеген әдеби шығармаларға да өзек болды. Осындай шығармалардың бірі – «Балқан қайғысы» романы. Бұл романда Балқандағы нәубеттің салдарынан болған күйзелістер, қасіреттің жаралар, қатігездікке толы зұлымдықтар ашық түрде бейнеленген. Сонымен бірге романда Осман империясын қиын жағдайдан құтқару, бұрынғы күндерін қайтару үшін заманға лайық модернизациялаумен қоса енді ғана пайда бола бастаған османшылдық, исламшылдық, түрікшілдік идеялары, әсіресе түрікшілдік идеясы көрініс тапты. «Балқан қайғысы» романында бұл идеялар османдықтардың түсінігіне сай бейнеленген. Османшылдық пен исламшылдық сәтсіздікке ұшырағандықтан бұл жолдан шығудың жалғыз жолы түрікшілдік екені баса айтылады. Сондай-ақ мақалада жоғарыда аталған тақырыптар қолға алынып, романның негізгі өзегі болған түрікшілдікке байланысты көріністер туралы баяндалады.

Кілт сөздер: Йылмаз Гүрбүз, түрік әдебиеті, роман, Балқан, түрікшілдік.
(К. Парын. Жоғалған отанды жоқтау: Йылмаз Гүрбүздің «Балқан қайғысы» романындағы түрікшілдік пікірі)

Аннотация

С Османско-российской войной 1877-1878 годов, также известной как война 93-го года, Османская империя начала терять свою власть на Балканах и впоследствии терять территорию. Затем, с войнами в Триполи и на Балканах, Румелия была почти полностью потеряна, и балканские народы провозгласили свою независимость. Во время Балканских войн турки, так сказать, пережили национальный разгром и депрессию, подверглись жестокому угнетению и преследованиям. Эти негативные явления оставили глубокие раны в памяти турецкой нации и причинили травму. Страдания, о которых идет речь, также были предметом многих литературных произведений. Одним из таких произведений является роман *Балканское горе*. В романе явно нашли свое место депрессия, вызванная болезненной потерей Балкан, следы разгрома и перенесенные преследования. Однако идеи османизма, исламизма, тюркизма - особенно тюркизма - которые возникли наряду с модернизацией, чтобы спасти Османскую империю из ее положения и вернуть ее к прежним временам, нашли отражение в романе. В романе *Балканское горе* был прослежен путь, аналогичный ходу этих течений мысли в Османской империи, и подчеркивалось, что тюркизм был единственным решением, когда османизм и исламизм потерпели неудачу. В данном исследовании обсуждаются вышеупомянутые вопросы и раскрываются размышления о тюркизме, который составляет основу мысли романа.

Ключевые слова: Йылмаз Гюрбюз, турецкая литература, роман, Балканы, тюркизм.
(К. Парын. Крик о потерянной Родине: Идея тюркизма в романе Йылмаза Гюрбюза *Балканское Горе*)